

ORDU ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

ULUSLARARASI KİŞİLİK VE
KARAKTER İNŞÂSINDA DİNİN YERİ
SEMPOZYUMU

10-12 HAZİRAN 2016, ORDU

-II-

EDİTÖRLER

Yavuz Ünal
Şevket Pekdemir
Yusuf Bahri Gündoğdu
Orhan İyibilgin
Sait Kar

Özet

Aile, ilk insan toplumlarından itibaren var olan en temel kurumdur. Sağlıklı bir toplum, sağlıklı ailelerden; sağlıklı aileler de karakterli bireylerden meydana gelir. Karakter sahibi bireyler de öncelikle, sosyalleştirici/egitici kurumlar olan aileyle birlikte okulda, sonra diğer kurumlarıyla toplum içerisinde yetiştirilir. Karakter kavramı, daha çok ahlaki özellikleri anlatmak amacıyla kullanılan bir terimdir. Karakter, çocukluktan itibaren sosyal yaşantılara bağlı olarak dürüstlük, cömertlik, iyilikseverlik, merhametli olmak ve yalancılık, cimrilik, gaddarlık gibi olumlu ve olumsuz, birtakım değer yargılarının benimsenmesi ile öğrenilir ve gelişir. Yani ahlaklı görünmenin değil, ahlaklı olmanın öğrenildiği ve geliştirildiği yer ailedir. Esasen uyumlu, huzurlu, mutlu ve kişilik sahibi eşlerin hamurunun yoğrulduğu yer aile ocağı olduğu gibi “karaktersiz” tabir edilenlerin yetiştiği yer de orasıdır. Dolayısıyla sağlıklı aile ortamlarında yetişen bireyler her bakımdan dengeli ve ideal birer fert olarak topluma karışır, uyum sağlar ve sağlıklı aile yuvası kurar. Aksi takdirde olumsuz bir kişilik ve toplumun huzurunu kaçıran fertler yetişir. İşte bu çalışmada, karakterin, bireylerin kimliğinin oluşmasında ve bu dengeli, ideal şahsiyetlerin sağlıklı aileyi kurmalarına etkisi üzerinde durulmuştur.

Giriş

İnsanlığın uğraştığı temel sorunlardan biri belki de en önemlisi, arzu edilen iyi karakterde bir insan tipi yetiştirememektir. Bireyin istenen karakterde yetiştirilmesinde eğitsel rol sahibi olarak önce aile sonra okul ve diğer kurumlarıyla toplum yer almaktadır. Birey, içinde bulunduğu çevreyle etkileşim biçimi ve niteliğine göre ahlaki karaktere sahip olmakta ve o doğrultuda davranış geliştirmektedir.

(*) Öğr. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğretim

İlk insan toplumlarından itibaren var olan en kadim ve en temel kurum, ailedir. Genel olarak İslam'da ve diğer büyük dinlerin kutsal kitaplarına ve yazarlarına göre aile, ilkin Âdem ve Havva'nın yaratılması ve birlikteliği ile kurulmuştur. Demek ki aile ilk insan toplumunun temeli ve başlangıcıdır (Canatan & Yıldırım, 2013: 21).

Hızlı toplumsal değişme sürecinde toplumsal kurumlarda yapısal ve fonksiyonel değişme ve farklılaşmalar meydana gelmesi kaçınılmazdır (Kirman, 2010: 21-22). Nitekim gündelik hayatın diğer alanlarında olduğu gibi aile yapısında da değişimler vuku bulmuş, bireycilik ve çekirdek aile yapısı ön plana çıkmıştır (Arslantürk, 2014: 284-285). Aile içinde karı koca rollerinde, modernleşmeyle beraber birtakım değişiklikler oluşmuştur. Eskiden erkek ev dışı, kadın ev içi görev ve sorumluluklar üstlenmişken günümüzde bunlar birbiriyle iç içe girerek rol karmaşasına dönüşmüştür. Kadın iş hayatına atılmanın sonucunda çalışan, kariyer yapan, eş, anne, gelin ve evlat gibi birçok rolleri üstlenmiş ve ağır bir yükün altına girmiş vaziyettedir (Canatan & Yıldırım, 2013: 146).

306

Son yıllarda bütün dünyada değer bunalımı ve kültürel yozlaşmanın sebep olduğu olumsuz toplumsal olaylar yaşanmaktadır. Yeni yetişen nesiller arasında şiddet eğilimi, sahtekârlık, anne-babaya ve öğretmene karşı asi olma, sosyal kuralları ihlal etme, madde bağımlılığı, intihar, boşanma gibi kendine zarar verici davranışlarda artışlar gözlenmektedir. Bu olumsuzluklarla baş etmede başta aile olmak üzere okullara da önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Çünkü bu iki kurum, sadece eğitim-öğretimin (formel) yapıldığı mekânlar olmanın ötesinde bireyler için bir sosyal ortam olma (İnformel) niteliği de taşımaktadır. Buralarda yapılan planlı eğitim ve etkinliklerle çocuklara ve gençlere, toplumun geçmişten bugüne kadar getirdiği değerler aktarılabilir.

Kentleşme, eğitim, bireycilik, kadının çalışma hayatına dâhil olması ve gelir düzeyinin artışı gibi modernleşmenin somut göstergeleri sayılan dinamikler, sekülerleşme yönünde bir gidişe işaret etmekte olduğundan, bu süreç, gündelik hayatın akışı sırasında tek tek bireyleri, ailelileri ve toplumun diğer kesimlerini bir şekilde etkiliyor. Modernlik, sürekli olarak kendi kendini gözden geçiren hatalarını aşmaya çalışan bir program (Göle, 2013: 12) olarak görülse de ütopyalar adına totaliter canavarlar doğurmuş, sanayi adına çevreyi kirletmiş, iş adına bireyi yabancılaştırmış, rekabet adına eşitsizlikler üretmiştir. Başka bir ifadeyle değerler ve sabiteler, modern insanın hayatına yön veremez olunca fonksiyonlarını yitirmesi bir istikrarsızlık yaratmıştır. Yani özgürlüğü arayan modern birey, eski “sıcak ve kuşatıcı” yuvasından kopmuştur. Bu serüvenin sonunda iki yol bulunmaktadır: Ya bireyselliğin ağırlığına katlanıp “yalnızlık” göğüslenecek ya da bu meşakkatli maceradan vazgeçilip “sıcak yuva” ya geri dönecektir (Ünal, 2012:

227). Bütün olumsuz gelişmelere rağmen toplumumuzda aile ve aile değerleri büyük ölçüde sağlam kalmıştır. Gençler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, “hayatı anlamlı kılan en önemli değer” olarak birinci sırada “ailevi değerler” (% 70,6) bulunmuştur. Araştırmaya katılan gençlerden yarıya yakını, kötü yola sapmamaları için gençlerin özgürlüğünün aileleri tarafından kısıtlanmasını uygun bulduklarını belirtmişlerdir (Türk Gençliği 98, 1999: 43-45).

Huzurlu bir aile ve dünya düzenini sağlayacak bireylerin yetişebilmesi için bireylerin ahlak gelişimlerine önem verilmesinin gerekli olduğu söylenebilir (Kocabıyık, 2014: 261). İyi ve erdemli insan olmak, sağlam karakterli bireyler yetiştirmek her ailenin, okulun ve toplumun en önemli hedeflerinden biridir. Çünkü sağlam karakterlilik sadece bireyleri değil, toplumun da huzurlu ve mutlu olmasını sağlar. Bu hedefi gerçekleştirmek toplumsal kültür değerlerinin gelecek kuşaklara aktarılmasına bağlıdır.

Bu çalışmada insanın davranışlarına yön veren insani ve ahlaki değerlerin aktarımı, karakterin birey ve ailenin oluşumuna etkisi üzerinde durulmuş; sağlıklı aileyi kuracak olan iyi karakterli bireyler yetiştirmede ailenin rolü ele alınmıştır.

Ailenin Tanımı, Kuruluşu, Devamlılığı ve Önemi

Aile, toplumun temelidir. Dar manada aile, ana-baba ile çocuklardan, geniş mana da ise, bunlarla birlikte baba tarafından akrabalarından oluşan bir topluluk olup, içtimai yapının en küçük birimini ve unsurunu teşkil eder (Çağrı, 2012: 203).

Aile, evlenmelerine dini ve hukuki bir engel bulunmayan bir erkek ve kadının kendi özgür iradeleri ile evlenme akdi yapmaları sonucu kurulur. Başkalarının istek ve iradelerine göre evlenmek zorunda kalanların kurduğu da bir ailedir; ancak sağlıklı aile inşasının yolu bu değildir. Ev, nasıl ailenin mekânı ise, evlilik de ailenin temelidir (Canatan&Yıldırım,2013: 57). Yani ailenin kuruluşu evlilikle gerçekleşir. Evlilik, ailevi yaşamın başlangıcıdır ve bu, cinsler arasında meşru bir ilişkinin başlangıcını da ifade eder. Birçok toplumda olduğu gibi Müslüman Türk toplumunda da evlilik-dışı yaşam gayri meşrudur.

İnsanoğlu neden “aile” denen bu müesseseyi kurma ihtiyacını duymuştur? Bu soruya verilecek olan cevap esasen ailenin önemi ve devamlılığını; dolayısıyla “sağlıklı aile” ye ve doğal olarak sağlıklı bir topluma olan ihtiyacın zaruriliğini de ortaya koyacaktır. Biz, bu soruya cevap olmak üzere belli başlı hususlara işaret etmekle yetineceğiz.

Bunları, sıhhatli nesiller yetiştirmek suretiyle insan soyunun devamına katkıda bulunmak (Nisa 4/1; Aydın, 2011: 27), manevi ve kültürel değerlerin korunup geliştirilmesi, cinsel arzuların gayrimeşru yollardan tatmininin önlenmesi şeklinde ifade edebiliriz. İnsanlar, bedeni ve ruhi bakımdan sıhhatlerini yeterince koruyabilmeleri; dini ve dünyevi görevlerini rahatlıkla yerine getirebilmeleri için huzurlu bir ortama muhtaçtırlar. Bu ortamı en iyi sağlayacak olan da aile ocağıdır. Ailenin bu işlevini yüce Rabbimiz şöyle ifade etmiştir: “Allah’ın ayetlerinden biri de, kendileri ile kaynaşmanız ve huzura erişmeniz için, kendi nefislerinizden size eşler yaratması, aranızda sevgi ve merhamet sağlamasıdır” (Rum 30/21). Ayette aile olmanın önemi ve aile olmanın harcının sevgiden geçtiğine dikkat çekilir. Zira Allah rızası temel alınarak kurulan aile karşılıklı sevgiyle büyür, gelişir ve kök salar.

İnsanlar yaratılıştaki farklı özelliklere sahiptirler fakat Canatan’ın da belirttiği gibi (2013: 144) yapılan araştırmalara göre birbirine benzeyen insanların evliliklerinin daha huzurlu ve kalıcı olduğu gözlenmiştir. Karı koca denildiğinde, nikâh akdiyle¹ birbirine bağlanmış olan kadın ve erkek akla gelir. Bu bağ bütün dinlerde kutsal sayılmıştır. Bu bağlamda sağlıklı ailenin şu önemli unsurları barındırması gerektiği söylenebilir: “a) Müşterek bir mekân; b) Neslin devamının sağlandığı meşru bir alan; c) Çocukların sosyalleşme imkânı bulunduğu yer; d) Mali bir birlik-telik sahası ve e) kültürel devamlılığın sağlandığı fonksiyonel zemin.”

Buradan hareketle toplumsal bir birim olan aile, işlevini yerine getirmesi açısından sağlıklı ve sağlıklısız şeklinde tasnif edilebilir. Sağlıklı aile, kendisinden beklenen bireysel ve toplumsal fayda ve fonksiyonların karşılanmakta olduğu ailedir. Bu tip ailenin şu özelliklere sahip olduğu görülür: Birbirleri ile açık bir iletişim içindedirler. Birlikte olmaktan mutluluk duyarlar. Problemleri müştereken çözerler. Kişisel farklılıklara saygı gösterirler. Zira bu tip aile, üyelerinin sorumluluk şuuru geliştirir, kişilik kazanmasına yardımcı olur; ailenin üyeleri birbirlerini destekler ve cesaret verirler. Ortak amaçlar uğruna yapılması gereken bireysel faaliyetlerden ve fedakârlıklardan kaçınmazlar. Yine çiftler aile içi rol-

1 Sağlıklı bir ailenin oluşmasında nikâh olmazsa olmaz bir şarttır. Ancak geleneksel davranış biçimleri toplumsal alanda dine referans vererek yaşam alanlarını korumaya çalışırken, son zamanlarda modernleşmenin de etkisiyle seküler örgütlenmelerin sosyal hayatta güçlü bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Bu modern-seküler sürecin etkisi sonucunda aile, evlilik, nikâh, mahremiyet, sadakat ve güven gibi değerlerin aşındırılmaya çalışıldığı; dolayısıyla sağlıklı bir biçimde kurulan ailelerde eşler, ebeveyn ile çocuklar, komşular ve diğer çevre arasında tartışma, çatışma, şiddet ve boşanma gibi sosyal sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar ise toplumsal hayatımızı olumsuz yönde etkilemektedir. Öyleyse bu süreç karşısında ilgili bütün aktörler sorumluluğunu müdrük olup eyleme geçmesi gerekirken; evlilik ve nikâh gibi değer ve ritüeller ile daha çok ilgili olan müftülük personeli, özellikle köy ve mahalle imamaları daha aktif bir performans göstermeli diye düşünüyoruz.

ler konusunda görüş ve eylem birliği içindedir. Dolayısıyla bir otorite tartışması ve çatışması yaşanmaz. Sağlıksız aile ise, kendisinden beklenen bireysel ve toplumsal fonksiyonları sağlıklı bir bütünlük ve beraberlik içinde yerine getirmeyen ailedir. Bu tip ailede üyeler doğrudan değil dolaylı ilişkiler içindedirler. Konuları müştereken müzakere edemezler; kırıncı ve üzücü tartışmalardan sonra bireysel kararlar uygulanır. Roller, kişilere zorla yüklendiğinden isteyerek yerine getirilmez. Bu yüzden isteklilik ve fedakârlık az; yapmacıklık ve memnuniyetsizlik hâkimdir. Hâsılı aile bireyleri arasında sevgi, saygı yerine tartışma ve çatışma egemendir (Ünal, 2014: 351).

Karı ve koca birbirinin tamamlayıcısı ve yardımcısıdır. Evlilikte yani aile hayatında mutluluğu bulabilmek, sadece bireysel refahımız açısından değil, tüm toplum refahının sağlanması açısından da önem taşır. Zira mutlu bireyler, mutlu çocukları ve toplumları meydana getirirler. O halde hedeflenen karakterli/mutlu bireyin sağlıklı ve normal gelişmesinin sağlanması için en geniş imkân, en temel şart, mutlu ve eğitilmiş anne babadan oluşan aile yuvasıdır. Bunu okul, arkadaş grubu, sosyal medya, akrabalar, yakın ve uzak çevreyle iletişim sonucu ortaya çıkan etkileşim süreci izler. Bu etkileşim sürecinin yaşandığı kişi ve kurumlara temas etmeden önce konuyla ilgili kişilik, mizaç, karakter kavramları üzerinde durmamız icap eder.

Kişilik

Kişilik kavramı sık sık karakter, mizaç, benlik kavramlarıyla birlikte ele alınır. Onun için bu kavramlara kısaca değinmek istiyoruz.

Kişilik, “bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren kendine has ahenkli bir bütünü”dür (Baymur,1985: 255). Ferdin kabiliyetleri hem onun kişiliğinin bir parçasını teşkil eder hem de şekillenmesinde önemli bir etkidir. Esasında içinde yaşanan toplumsal ve kültürel çevrede öğrenme, örnek alma ve özdeşim yoluyla kazanılan özellikler, ait olunan kültürün kendine has ayırıcı değerleri, din ve ahlak anlayışı, türlü davranış biçimleriyle toplumsallaşma sürecinde kurulan ilişkiler, kişiliğin teşekkülünü etkiler (Hökelekli, 2009: 62) Dolayısıyla kişilik, şahıs olarak insanın bütünlüğünü, bütün özelliklerini belirten bir kavram olmaktadır (Mehmedoğlu, 2004: 45).

Mizaç

Mizaç, “iç ve dış uyurıcıların insanda yarattığı duyguların onu başkalarından ayırabilecek biçimde yerleşik hale gelmesi”dir. Mizaca insanın “yaratılışı” (fitratı) da denebilir (Başaran,1978: 156)

Daha çok kalıtım ile belirlenen mizaç kişiliğin duygusal yönünü ifade eder. Mizaç, kişinin içedönük-dışadönük, öfkeli, neşeli, sıkılgan gibi duygusal özellikleri ile ilgilidir (Kaya, 1998: 75)

Karakter

Karakter, kişiliğin bir parçası, bir özelliğidir. Tutum ve davranışlardaki kararlılığı ve sürekliliği ifade eder (Peker,1986: 101-102). Kişilik, karakteri de içine alan ve bir insanın fiziki ve ruhi bütün niteliklerini içeren daha geniş kapsamlı bir kavramdır (Baymur,1985: 256). Toplumumuzda daha çok ahlaki özellikleri anlatmak amacıyla kullanılan bir terim olan karakter, çocukluktan itibaren sosyal yaşantılara bağlı olarak birtakım değer yargılarının benimsenmesi ile gelişir (Karacoşkun, 2013: 194). Yani ahlakın güzelleşmesi, iyi bir karakter eğitimi ile mümkün olur. Zira ahlakın güzelleşmesi işi, bir anda olup bitecek anlık bir iş değildir (Aybey, 2015: 205).

310 Karakter, “kişinin içinde yaşadığı toplumun ahlaki değer yargıları ve davranış tarzlarını kendine mal etme, benimseme sonucu ortaya çıkan yerleşik eğilim ve davranış özellikleri” (Hökelekli,1998: 185) şeklinde tanımlanır. Yani terbiye edilen insanın karakterinden bahsederek karakter, ruhta iyice yerleşen prensipler veya maksimler (ilkeler) vasıtasıyla her irade fiilinin kesin ve muayyen olması üzerine ruhun istikrar kazanmış halidir. Dürüstlük, cömertlik, iyilikseverlik, merhametli olmak ile yalancılık, cimrilik, gaddarlık gibi ahlaka taalluk eden müspet ve menfi nitelikler kişiliğin karakter boyutu ile ilgilidir (Kaymakcan & Meydan,2014: 31).

İslami literatürde karakter kavramına en yakın anlamda kullanılan kavram şahsiyettir. Şahsiyet karakterle benzer biçimde bireyin ön plana çıkmış ve kalıcı hale gelmiş ahlaki özelliklerini ifade etmek için kullanılagelen bir kavram olmuştur (Kaymakcan & Meydan,2014: 31).

Karakter insanın çevresine karşı, müspet veya menfi, değişmeyen bir vaziyet alması olduğuna (Kaymakcan & Meydan,2014: 32) göre karakterin nerede ve nasıl oluştuğunun incelenmesi, sağlıklı ailenin oluşum sürecini ortaya koymamız bakımından önem arz eder.

Kişiliğin karakter yönü sosyal ortamda öğrenilir ve gelişir. Karakter özellikleri, insanlar arası ilişkilerde gösterilen tutum ve davranışa, onlar üzerinde bıraktıkları etki sonucuna göre tayin edilir. Güvenilirlik, dürüstlük, yiğitlik, adaletlilik, şeref ve haysiyetine düşkünlük ve cömertlik gibi birtakım ahlaki ve dini faziletler bu karakter özelliklerinin belirlenmesindeki en önemli ölçülerdir (Mehmedoğlu, 2004: 48). Zira “temel dini davranış biçimi, karakter yapısının bir belirişi olarak

da değerlendirilebilir. Kişi yücelttiği değerlere bağlıdır ve davranışa yön veren, bu yüceltilen şeylerdir.” (Fromm, 1991: 192)

İslam dini, ilahi bir vaz’ (nizam; ortaya koyup yerleştirme ve yükleme) dır. Vaz’ın tabiatında muhataplarına mükellefiyet yükleme vardır. Bu vaz’ın temelini iman oluşturur; dolayısıyla iman, tabiatı gereği müminlere birtakım ameli/ahlaki mükellefiyetler yükler ve muhataplarının vicdanlarına/karakterlerine “bunları yapma zorunluluğu hissi” ni yerleştirir. Demek ki iman, insanın sosyal davranışları üzerinde tayin edici bir role sahiptir. O, fertlerin davranışlarına yön verdiği gibi, toplumu da çeşitli yönlerden etkiler. Çünkü onda tek başına fert ve toplum hayatında inkılap yapacak büyük bir güç vardır. Bu nedenle Allah’a ve diğer iman esaslarına gerçek anlamda iman etme, insanda iyi yönde bir değişim ve dönüşüm meydana getirmelidir (Sönmez, 2011: 137-138). Buradan hareketle temeli imanla atılmış ve harcı İslam ahlakı ile karılmış karaktere, ahlaki veya dini kişilik de denebilir. (Peker, 1986: 101).

Nitekim Hz. Peygamber’in kendi döneminde cahiliye Arapları içerisinde yaptığı iyi yönde değişiklik, tam manasıyla bir iman ve ahlâk inkılabıdır. Bedevî, cahil, inatçı, dinlerine ve adetlerine son derece bağlı müşrik bir toplumdan beşeriyete örnek olacak imanlı ve ahlâklı bir nesil çıkarmak ve onlarla dünyaya asr-ı saadeti yaşatmak ancak ve ancak imanla ve bu imana dayalı ahlâkı bir inkılapla mümkün olmuştur.

Elbette bu, dışarıdan bakıldığı ve görüldüğü kadar kolay bir iş değildir. Çok iyi bilinir ki, toplumlarda görülen aksaklıkların giderilmesi ve arzu edilen yeni nesillerin yetiştirilmesi, bir ömür ister (Özbek, 1988:256) ve buna küçük yaşlardan itibaren başlanması icap eder. Bunun yeri ve temeli ise ailedir. Diğer kişi ve gruplardan önce bu görev ilkin aileye aittir (Nirun, 1994: 327).

Was, Woltz ve Drew karakter eğitimi programların geliştirilmesinde ele alınan program amaçları içerisinde temel insani erdemleri sıralanmışlardır. Bunlar; güvenilirlik, saygı, sorumluluk, dürüstlük, yardımseverlik ve vatanseverlik olarak belirtilen ve karakter eğitimi adı altında ele alınan değerlerdir. Karakter eğitimi programlarının akademik motivasyonu ve isteği, akademik başarıyı, sosyal davranış, okul sevgisini, sosyal ve demokratik değerleri, çatışma çözme becerilerini, ahlaksal düşünme olgunluğunu, sorumlulukları, saygıyı, otokontrolü, benlik saygısını, sosyal becerileri, güveni ve öğretmenlere karşı saygıyı arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Aktaran Kocabıyık, 2014: 270).

Buradan hareketle ahlaki veya dini kişilik diyebileceğimiz karakterin nerede ve nasıl oluştuğu oldukça önem kazanmaktadır. Başka bir ifadeyle bireyin kimliği, kişiliği, karakteri nasıl oluşturulmaktadır. Sağlıklı bir aile ve toplum binasının

tuğlalarını sağlıklı bireyler oluşturduğuna göre; tuğlaların oluşum süreci üzerinde mutlaka durulmalıdır.

Aile Oluşumunda Karakterin Rolü

Karakterin oluşmasında insanın içinde yaşadığı sosyal çevre, toplumsal nitelikteki milli ve manevi değerler, ahlaki ölçütler etkili olmaktadır. Karakter, doğuştan kazanılmayan ve sosyal bir kavram olarak insanların çok yönlü özelliklerini tanımaya yarayan davranışlar bütünlüğüdür. Karakter insanın kendisini tanımasıyla, kendi kimliğini fark etmesi ile başlar. Bu süreç ailede başlar, okullarda devam eder. Karakter eğitiminin amacı, çocukken anlayışlı, ilgili, ahlaki değerleri olan, üretken, gençlik çağında kapasitelerini en iyisini yapmak için kullanan, doğru şeyler yapan ve hayatın amacını anlayarak yaşayan bireyler yetiştirmektir (Çubukçu, 2012:1514; Çağlayan, 2005: 97). Kısacası karakter eğitimi nitelikli insan yetiştirme eğitimidir.

312 Erdemli bir hayatın kod ve şifreleri bir nüve mahiyetindeki çocukluk yıllarımızın masumiyetinde saklı durmaktadır. Sevgi, saygı, doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik, hoşgörü, adalet, merhamet, çalışkanlık, sabır, yardımseverlik, sorumluluk sahibi olma ve ilahi mesajların farkındalığı gibi temel insanî hasletlerle beslenmemiş çocukların oluşturacağı bir toplumun geleceği, vicdan sahibi herkesi endişeye sevk edecek bir husustur. Oysa bireyin, yukarıdaki temel insanî hasletleri, içinde yaşadığı sosyal çevrede kazanmış olması beklenir. Söz konusu değerleri yaşamlarının merkezine alan bireyler, şartlar ne olursa olsun her zaman doğru tepkilerde bulunurlar ve doğru sonuçları yaşarlar.

İnsanoğlunun dünyaya geldiğinde tamamen bilgisiz ve korunmaya muhtaç oluşu, gelişimini ve bilgisini tamamlamak için başkasına muhtaç olduğunu gösterir. İnsanın bu ihtiyacının karşılanacağı ilk toplumsal ortam ve çevresi ailedir. Birey hayatının başladığı yer olan aile, sosyal yapının en küçük ünitesidir. Toplumsal yapının en temel dinamiği olan insan, gözünü dünyaya ailede açar ve orada her şeyi öğrenmeye başlar. Çünkü birey, toplumun bir üyesi olarak doğmaz. O, sosyalliğe doğru bir yatkınlıkla doğar ve toplumun bir üyesi haline gelir (Polat, 2012: 479).

Her kurumun kendi yapısına ve misyonuna göre işlevleri vardır. Aile içi roller ve beklentiler, toplumsal değişmelerle değiştiği için ailenin işlevlerinin kesin bir listesini ortaya koyabilmek zordur. Zorluğuna rağmen yine de ailenin temel fonksiyonlarını biyolojik, psikolojik, toplumsal, kültürel, ekonomik ve eğitim eksenli olarak sıralayabiliriz (Ünal, 2013: 590; Mehmedoğlu, 2005: 20). Ancak sosyal gelişme ve değişimler ailenin bu görevlerinin bazılarını başka kurumlara

devretse de bazı görevleri vardır ki, onların yerine başka kurumlar ikame etmek mümkün görülmemektedir. Bu yönüyle bakıldığında ailenin yerine getirdiği işlevlere başka bir kurumun sahip olmadığı gibi, bu durum, ailenin devamlılığının ve sağlıklı bir yapıya sahip olmasının birey ve toplum hayatımız açısından önemini de ortaya koymaktadır.

Eğitimin mekânı her yerdir (aile, okul, toplum), fakat bütün eğitimin temeli ailedir. Aile ortamı duygusal yönden, sevgi ve güvenin kaynağıdır. Bu tabii kaynak, kişinin önce kendisi sonra yakın ve uzak çevresine karşı olan ilişkileri için sayılamayacak kadar önemli, ciddi ve pratik malzemeler sunar. Nitekim kimsesiz olan yetiştirme yurtlarında bulunan veya anaokullarına devam eden çocukların şikâyetlerinin odağında sevgisizlik olduğu bilinen bir husustur (Tezcan, 1979: 272). Bu durum ferdin duygusal açıdan olgunlaşması ve gerekli intibaklar yapabilmesi için önemli ölçüde aile ortamına ihtiyaç duyduğunun göstergesidir (Mehmedoğlu, 2005: 21)

Çocuğun bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimi sevgi dolu sıcak bir ortamda yetişmesine bağlıdır. Böyle bir ortamı sağlayan ilk ve temel topluluk kuşkusuz ailedir. Çocuk sosyal bir birey olmayı öğrenirken aynı zamanda özdeşim yapacağı bir modele ihtiyaç duyar. O kişi, onun örnek ideal insanıdır. Özdeşme, insanın çok beğendiği bir objeye, takdir ettiği bir yaşayışa duygusal olarak bağlanması, adeta onun gibi, onun bir parçası gibi olmasıdır (Nirun, 1994: 114). Genellikle özdeşim nesnesi anne baba olmaktadır; fakat abla, ağabey, amca, hala, dayı, teyze gibi aile içinden ve yakınlarından bir erişkin de özdeşim nesnesi olabilir. Her çocukta ve genç insanda başka insanlarla özdeşleşme arzusu, isteği vardır. Genç insan ödeştigi insan gibi olmak ister. O sebeple kötü kişiler, kötü örnekler genç insana asla gösterilmemelidir. Gence, sağlıklı şahsiyet özelliklerine sahip olan insanlar örnek olmalı veya gösterilmelidir. Çocuk veya genç insan, evde, okulda, çevrede, kitle iletişim ve bilişim araçlarında ve gündelik hayatın her bölümünde doğru, dürüst, adil, vefalı, çalışkan, sabırlı, çalışkan, merhametli, yardımsever vb. hasletlere sahip olan kişilerle karşılaştırılmalıdır. Zira bu üyelerin bozuk bir kişilik yapısına sahip olmaları halinde, olumsuz davranış örneğinin çocuğa yansıma ihtimali artmaktadır (Ayдын, 2011: 28).

Sosyalleştirme ve kişilik geliştirme ailenin en önde gelen fonksiyonları arasında yer alır. Psikiyatristler çocuktaki Ruh ve davranış bozukluklarında başlıca iki ana faktör üzerinde durur. Bunlardan birincisi kalıtsal faktörler, diğeri ise toplumsal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak gelişen psikolojik veya çevresel dinamizmadır. Çevreyi oluşturan üniteler içerisinde en köklü ortam aile olduğuna göre kişiliğe de şekil veren elemanların başında gelmektedir, üstelik çevresel

örüntü günümüzde daha fazla önem verilmesi gereken bir hal almıştır. Bu da ailenin önemini giderek artırmaktadır (Mehmedoğlu, 2005: 21).

Sosyolojik literatürde “aile üyeleri ile çocuk arasındaki etkileşim süreci”ne “sosyalleşme” denilmektedir. Sosyalleşme yani toplumsallaşma sonucunda içgüdüler, toplumda yaşanan ve hâkim olan değer yargıları içine yerleştirilirler. Sosyalleştirme faaliyeti çocuğu, doğduğu topluma mal etmektir. Çocuk, sosyal etkileşim sayesinde kişiliğini elde eder. Bu etkileşimde ana müessese ailedir. Çünkü çocuğun zorunlu olarak ilk diyalogları aile içinde gerçekleşir. Çocuk kabul görmüş sosyal normları, davranış kalıplarını, değerleri ve tutumları aile içinde öğrenir ve davranışları toplumun diğer üyeleriyle bir paralellik gösterir. Dil, cinsiyet rolleri, dini inançlar, görgü kuralları ve çeşitli kültürel unsurların hepsi öncelikle aile vasıtasıyla elde edilir. Dilin öğrenimi, geleneksel davranış kuralları, örfler, adetler, üstün tutulan dini ve ahlaki hükümler, dünya görüşü, milli kültürel miras ilk olarak aile içinde tanınır ve uygulanır. Çünkü aile aynı zamanda içinde bulunduğu toplumun değer yargılarının ve kültür özelliklerinin temsil edildiği yerdir. Aile bu görevini yerine getirdiği oranda çocuğun yetenek, tutum ve tepkilerini geliştirmiş, aile dışında oynayacağı rollere hazırlamış olacaktır (Mehmedoğlu, 2005: 21).

İlk din eğitimi kurumu olarak ailenin rehberliği çok önemlidir. İnanç doğuştan gelen tabii bir istidattır. Çocuğun iç çevresini oluşturan inanma yeteneği onu saran dış çevre tarafından özenle eğitildiği nispette bilinçli düşünce ve davranış şeklini alır. İslam’da dine yönelme istidadı olarak kabul edilen fitrat çok özel bir kabiliyet olarak insana verilmiştir. Fıtratın iyi ve doğru şeklinin muhafazası ve devamı ise sosyal bir varlık olan insanın yetiştiği muhit ile doğrudan alakalıdır. Bu gerçek bir hadiste şöyle ifade edilir: “Her çocuğu, annesi fitrat üzere dünyaya getirir. Onun bu hali, konuşma çağına kadar devam eder. Sonra ebeveyni onu Hristiyan, Yahudi, Mecusi veya müşrik yapar. Eğer anne-babası Müslüman iseler çocukta Müslüman olur (Buhari, *Cenaiz*, 79; Müslim, *Kader*, 22, 23, 25).

Hadis’i Şerif’te öncelikle insanların yaratılışları itibariyle iyilikte ve doğrulukta bulunmaya elverişli ve temiz oldukları anlaşılmaktadır. Genel anlamda fitrat, insanın varlık yapısının orijinallliği ve bu orijinallüğün iyiye ve temiz olan şeylere daha yatkın olmasıdır (Okumuşlar, 2002: 35). Bu bağlamda, İslam’da eğitimin görevi, değer kazandırma, insanın temiz fitratını koruma, bozulan fitratını yeniden ilk haline döndürme olarak özetlenebilir. Dikkat edilmesi gereken ikinci husus ise eğitilmesi mümkün olan insanın dini eğitiminde en baskın dış unsur aile kurumudur. Burada aile aslında en yakın dış çevreyi temsil etmektedir.

Allah tarafından kişinin öz varlığına bahşedilen bu safiyetin kalıcılığı, insanın içine doğduğu en küçüğünden en büyüğüne kadar bütün toplum kurumlarının işbirliğine bağlıdır. Mehmedoğlu'nun da belirttiği gibi (2005: 23) dinin doğal bir yetenek halinden bilinç ve idrak halini alması hayli uzun bir zamanı gerektirir. Belirtilen bu zamanın önemli bir kısmı aile dinamikleri tarafından kuşatılmıştır. Özellikle çocuğun dini anlamda mükellef olmadığı fakat karakterin küçümsenemeyecek kadar önemli bir kısmının da oluştuğu ilk çocukluk yılları, aile-çocuk din ilişkisinde kritik bir dönemdir. Bu sebeple diğer yaşantılar gibi dini yaşantının küçüklere aktarılmasında ailenin büyük üyelerine din ve eğitim açısından bazı sorumluluklar yüklenmektedir.

Nitekim Kuranı Kerim'de "Kendini ve ehlini ateşten koru. O ateş ki, onun yakıtı insanlar ve taşlardır." (Tahrim, 66/6) şeklinde geçen ilahi uyarıda olduğu gibi, "Çocuklarınıza ikram edin ve terbiyelerini güzel yapın." (İbn Mace, *Edeb*,3) hadis'i şerif'inde aileye atfedilen mesuliyete dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla çocuğun inanma ve ibadet konularındaki tutum ve davranışlarını belirleyen en baskın dış unsur aile kurumudur. Ailenin manevi alana yaptığı etkilerin farkına varıp varmaması bu duruma öneminden bir şey kaybettirmemektedir.

315

Çocukların 11-12 yaşlarına kadar her telkinden "kolay etkilenir" olma özellikleri anne-babaların direk ya da dolaylı, amaçlı ya da amaçsız tesirlerinin tümünü anlamlı kılmaktadır. Çünkü hayatın diğer evrelerinde rastlanamayacak düzeyde etkiye açık olma bu sıralarda görülür. Dolayısıyla çocuğa dini değerlerin benimsetilmesi, yaşatılması yani aktarılması aile yoluyla gerçekleşmektedir. Gerek bir inanç, gerekse bir ibadetler bütünü olarak din kaçınılmaz olarak ailenin sunduğu modeller üzerine bina edilecektir. "Örnek", ilk defa ailede olduğundan, dinledikleri ve gördükleri ister istemez hayatına girdiğinden çocuk, yapılan dua, ibadet, işe besmele ile başlama, yağmura rahmet, nimete bereket anlayışıyla "Allah'ım! Sana şükürler olsun!" demek gibi ifade ve uygulamalardan derinden etkilenecek ve tüm bunlar, onun ruhunda iz bırakacaktır.

Çocuğun gözünde ana-babalar kusursuz, her şeye güç yetiren, her şeyi en iyi bilen insanlardır. Anne-babanın kullandığı dini ifadeler, semboller, terimler, jestler, tavırlar çocuğa benzer şekillerle transfer edilirler. Bunun yanında aile üyelerinin iştirak ettiği ve kullandığı dini bayramlar, mübarek gün ve geceler duygusal birliği sağlarlar. Bu karşılıklı ilişkiler esnasında çocuk yeni davranışlar elde eder. Bu davranışlar zihinsel kapasitenin tam gelişmemiş olmasından dolayı yalnızca taklit edilirler. Zaten bu yıllarda çocuk "kendini eşya ve olaylara intibak ettirmek için" her şeyi bilinçsizce taklit eder. Taklit yalnız hareket ve davranışları değil aynı zamanda duygular ve heyecanları da kapsar (Mehmedoğlu, 2005: 24).

Öyleyse aileye düşen görev, yapacağı eğitimi, kuru anlatımlarla dini ve ah-laki ilkeleri sıralamak yerine, birlikte duymak, yaşamak, yapmak ve uygulamayı esas alan bir yöntemle yapmasıdır. İslam dininde eğitim, bir koşullandırma eyle-minden öteye, insanın beden, ruh, akıl, vicdan ve irade gibi tüm yeteneklerinin geliştirilmesiyle, yaptıklarının ve yapacaklarının bilincinde olan bir insanı yetiştirmeyi hedefleyen bir süreçtir. Ailenin bu eğitim ve bilinçlendirme sürecindeki rolü ise, iyi bir örnek olma vasıtasıyla dini hislerin ve tutumların sadece biçimsel olmayan içtenlikle yaşanan iradi davranışlar haline gelerek kişiliğin oluşmasına yardımcı olmasıdır (Mehmedoğlu, 2005: 25).

Ahlak insanlar arası ilişkileri ilgilendiren bir sistemdir ve bu sistem öğrenme yolu ile elde edilir (Okumuşlar, 2002: 69). Eğitim en geniş ve olması gereken anlamı ile insanda istenilen yönde davranış geliştirme faaliyetidir, yani biyolo-jik insandan kültür insanına geçmektir. Ahlaksal özellikleri ifade eden karakter ve kişilik aile ortamında gelişir. İstenilen yönde davranış geliştirme faaliyetinin konusu olan fert önce, bir sosyal grubun üyesi olarak dünyaya gelir. Bu, ana ve babadan oluşan ailedir (Arslantürk, 2012: 26). Aile insan yetiştiren bir kurumdur. Dünyanın en önemli, ama belki de en zor, en çok sabır ve emek isteyen şeyi, in-san yetiştirmektir. Bu nedenle annelik-babalık görevi, kutsal bir görevdir (Uysal, 2010: 157). Anne ve baba, kız ve erkek çocuklarına, kendi davranışlarıyla örnek olarak, onların hem kişilik gelişmesine, hem de kendi cinsel kimliklerini kazan-malarına yardımcı olur (Hökelekli, 2009: 175)

Çocuk için karşısındaki şahıs birinci derecede modeldir. Bunun için yegâne yol anne ve babanın iyi örnek davranışlarda bulunmalarıdır. Mücerret sözler in-sana fazla tesir etmez. Ama Özbek'in de belirttiği gibi (1988: 253) insan "güzel bir örnek" karşısında kaldığında, hayranlık duyguları derhal harekete geçer ve onu yapmaya gayret eder. Nitekim bir bilginin gerçek olduğunu anlamak ve uy-gulamak için, bu bilgiyi teoriden pratiğe dönüştüren bir örneğe ihtiyaç vardır. Bir fikri kabul ettirmenin en geçer yollarından biri de budur. Anne-baba bir söze, bir harekete gülerse çocuklar da birlikte güler, hatta kahkaha atarlar. Yalan konuşul-duğunu gören çocuk, yalanı normal karşılamaya başlar. Çocuğa olumlu davranış modelleri sunmaya dikkat ederken, olumsuz davranış modelleri sergilememeye de özen gösterilmelidir. Zamanla bilinçaltına yerleşen olumsuzlukları daha sonra söküp atmak kolay olmaz. Halk dilindeki "Can çıkar, huy çıkmaz." Özlü sözü bunu gösterir. Sonra olaylar çocuğu etkiler. Özellikle günümüzde ekonomik, po-litik, kültürel ve bunların hepsini içine alan sosyal olaylar insanların sosyalleşme-sinde etkili olurlar. Kısaca, ailenin psikolojik atmosferi, sosyo-kültürel-pedagojik ve ekonomik yapısı özelliklerinde farklılık göstererek genci ve çocuğu topluma hazırlar ve ona şahsiyet verirler (Nirun, 1994: 107).

Sosyolojik manada bir kültür taşıyıcısı (Nirun, 1994: 330) olan aile, toplumumuz için önemli bir kurumdur, çünkü bütün kültürel ve sosyal değerleri bünyesinde toplar ve nesilden nesile aktarır (Aydın, 2013: 86). Bu kültürle buluşan toplum bireyleri de kültürlenmekte ve toplumun değerleriyle bir kişilik ve kimlik kazanmaktadırlar. Zaten her toplum kendi değerlerini/kültürünü bireylerine noksansız kazandırarak hayata yön vermek ve onları kendi yapısına uyumlu bir hale getirmek ister (Akdoğan, 2012: 440; Kağıtçıbaşı, 2010: 360). Birey toplumsallaşma sürecinde içine doğduğu verili dünyayı içselleştirir ve sosyal kişiliğinin bir parçası haline getirir. Sosyalleştirme süreci, asli/birincil grup olan ailede başlar ve asli bir sosyalleşme söz konusudur. Aile, birincil grup olarak çocuğu en fazla etkileyen ve sembolik etkileşimin cereyan ettiği köklü bir kurumdur. En ideal semboller çocuklar için anne ve babaları olmalıdır. En sağlam semboller aileden kazanılır. Bunlar değişmez, değiştirilemez nitelikteki modellerdir. Ferdi topluma hazırlayan sosyalizasyon sürecinin en etkin unsurları birincil gruplardadır (Nirun, 1994: 107-108). Sosyalleşmenin bu türünde adeta boş bir levha üzerinde zihniyetler, tutumlar ve davranış tarzları inşa edilir (Arslantürk & Amman, 2013: 369). Asli sosyalleşme denilen çocukluk evresindeki bu süreç sonucunda bireyde kalan izler, daha sonraki hayatında kolay kolay silinemez. Bireyin dini-ahlaki tutum ve davranışları da köklü bir biçimde bu dönemde inşa edilir.

Tali/ikincil sosyalleştirme ise sürekli bir sosyalleştirmenin üstlenildiği toplum üyeleri ile ilgilidir. Demek ki toplumsallaşma bireyin toplumun kurallarını, uygulamalarını öğrenmesi, öğrendiklerine uygun davranması ve böylece toplum içinde bir kişilik, benlik kazanma sürecidir. Mesela okul, din, iş ve meslek hayatı, evlilik vs. süreçleri bu aşamada yaşanır. Aynı zamanda birinci sosyalleştirme sürecinin düzeltilmesi, genişletilmesi, sınırlandırılması bu aşamada olduğu için, işbirliği ve uyuşma süreçleri yanında, rekabet ve çatışma süreçlerinin de ortaya çıktığı bir aşamadır (Arslantürk & Amman, 2013: 370; İçli, 2008: 117). Yani gelecekte sağlıklı aileyi inşa edecek çocuklar/bireyler karakter özelliklerini, içinde doğup büyüdüğü çevreyi, sosyal sınıfını sevmese de, tüm bunlar çocuğun kontrolü dışında olsa da bu koşullar onun içinde büyüyeceği ahlaki atmosferi etkiler. Bu özelliklerin hepsi kişinin ahlaki hayatını şekillendirir.

Ailede ihtiyaçlar ortaktır, sevgi alışverişi beklenen bir davranış gösterme eğilimidir ve karşılıksız birbirine hizmet etme prensibi, olmazsa olmaz evlilik kurallarındandır. Başka bir ifadeyle beraber yaşadığı insanın bireysel refahını sağlayıcı ortamlar oluşturmak eşlerin en önemli vazifeleri arasındadır.

Bu manada “ailede disiplin; o evin ve ailenin değerlerine, düşüncelerine ve beklentilerine uygun yapılması ve yapılmaması gereken davranışları içeren bir önlem stratejileri paketi, yani bir davranış düzenidir.” (Canatan&Yıldırım,2013:

147). Yasak koyma ve öğüt verme yerine, disiplinde en etkili yöntem “örnek olarak öğretme yöntemi”dir. Bu yöntemi uygulayan ebeveynin başarılı olma düzeyi yüksektir. Gerçek disiplin, kişinin kendisiyle başlar. Hızlı araba sürmeyi seven ve uygulayan bir baba, çocuğuna ne kadar yavaş sürmeyi önerirse önersin gerekli etkiyi sağlayamaz (Salk, 1998: 79).

Çocukların aileleri tarafından cesaretlendirilmeleri empati ile tepki vermele-
rine ve çocukların ahlaki davranışlar göstermelerine neden olmaktadır. Empatik
ve sempatik olan anne-baba davranışlarını gözlemleyen çocuklar anne ve baba-
ları gibi diğer bireylere değer vermeyi ve empati göstermeyi öğrenmektedirler
(Kocabıyık, 2014: 268).

Ceza hukukunda hırsızlık suçu için el kesme cezasının uygulandığı dönem-
lerde bir hâkim, hırsızlık yapan bir gencin elinin kesilmesine karar verir. Karar
suçluya bildirildiğinde söz alan genç şunları söyler:

318 -Karar yerindedir. Ancak kesilmesi gereken benim elim değil, anamın dili-
dir. Çünkü hırsızlık yaparak getirdiğim eşyayı kendisine verdiğim zaman, bunun
çalıntı olduğunu bildiği halde, “Aman ne güzel, oğlum adam oldu da ailesine
katkı sağlıyor” diye beni bu işe teşvik etti. Asıl suçlu; benim bu kötü hareketi mi
diliyle teşvik eden, anamdır. Onun dilidir. Onun kesilmesi lazım.

Bu olay da gösteriyor ki, ailede eğitim; temiz ruhla, her bilgiye açık zihinle,
her hareketi öğrenmeye, yapmaya müsait bedenle yaratılan insanoğlunu, istenilen
kalıba sokacak en etkili güçtür (Ağca, 2012: 125-126). İşte sağlıklı aile, bu tür
karakterli, dengeli ve ideal fertlerin inşası ile gerçekleştirilecektir.

Şunu hepimiz duymuşuzdur; herhangi bir aileye bir ziyaret isteği olduğunda,
zaman zaman çocuğa; “annemler evde yok yahut bu akşam kalabalık bir misafir
grubumuz var, rahat edemezsiniz.” cevabı verilir. Böylece ana-baba, dostla-
rına, yorgun oldukları için misafir kabul edemeyeceklerini söylemek yerine hem
kendileri yalan söylüyorlar hem de çocuğu bu kötü işe alet ediyorlar. Bu yalanı
söyleyerek bu imkâna kavuştuğundan çocuk, giderek yalana alışıyor, onun için
yalan, pek çok güçlükten kurtulmanın tek yolu haline gelebiliyor. Yalan söyle-
yerek; çocuğa yalan söylemenin zararı, kötülüğü anlatılamadığı gibi dedikodu
yapılarak da dedikodu yapmanın bireye, aileye ve topluma zarar verdiği hususu
öğretilemez. Daha çok kazanmak uğruna süte su, tereyağına başka yağlar karış-
tırarak saflığını bozanlar, kötü karakterde nesillerin boy vermesiyle ekonomik,
siyasi, kültürel, dini ve ahlaki alanlarda yaşanan sorumsuzluklardan ve kayıplar-
dan bireysel ve toplumsal zarar ve mağduriyetlere daha çok sebep oldukları için
topluma karşı olan sorumluluktan kurtulamazlar.

Topçu'ya göre (1960: 12-13) aile; “örf ve adetlerin ve bir dereceye kadar seciyemizin hamurunun yoğrulduğu mekteptir. Sevgi ve kalp alışkanlıklarının, sabrın ve müsamahanın, şefkat ve anlayışın, fedakârlığın ve fazilet yüklemenin mektebidir. Bir memleketin gençliği, aşkın irşatlarıyla Allah’a kadar götüren yolu kalp âleminde aramıyorlarsa, o memlekette bir ilk aşkların beşiği olan aile mektebi yok demektir. İsteddiği kadar evli olsun, analar ve babalar aile kuramamışlardır. O memleket gençliği telef olmuştur.”

Sonuç olarak aile, temel bir kurumdur; temelinin sağlam atılması gerekir. Temelinin sağlamlığı ise sevgi saygı, samimiyet, sadakat, güven, paylaşma, tahammül, merhamet, doğruluk, sabır, cesaret, adalet ve insana değer verme özellikleri ile ölçülür. Öyleyse ailenin temeli kadın ve erkek tarafından atıldığına göre, onların, mezkûr ahlaki özelliklere ve karaktere sahip olmaları gerekir. Bu karakterdeki kişilerin kurduğu aileye “sağlıklı aile” denir. Sağlıklı bireylerin yetiştirildiği bu sıcak ortam, bir taraftan inşa ettiği ideal ve dengeli fertlerle yeni ve sağlıklı aileler kurmak suretiyle kendi devamlılığını teminat altına alırken; diğer taraftan sağlıklı toplumun oluşmasına da kaynaklık etmektedir. Sağlıklı aileyi kuracak olan iyi karakterli bireylerin yetişmesinde ailenin yanı sıra cami, okul, arkadaş grubu, sosyal medya, akrabalar, yakın ve uzak çevre de önemli bir etkiye sahiptir. Esasen olumlu veya olumsuz karakterin oluşmasında bunları kesin çizgilerle birbirinden ayırmak mümkün değildir. Aynı anda, hep birlikte bir etkiye, etkileşim sürecine ve sonucuna sahip oldukları unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağca, H.** (2012). *Ailede Eğitim*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Akdoğan, A.** (2012). *Kültür ve Din*, Editörler Niyazi Akyüz & İhsan Çapcıoğlu, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arslantürk, Z.** (2012). *Din Sosyolojisinin Konusu*, Editörler Niyazi Akyüz & İhsan Çapcıoğlu, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arslantürk, Z. & Amman, M. A.** (2013). *Sosyoloji*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Aybey, S.** (2015). *Karakterin Değişmesinde Din Eğitiminin Rolü*, Turkish Studies, Volume 10/11, P. 201-214.
- Aydın, M. Z.** (2011). *Ailede Ahlak Eğitimi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydın, M.** (2013). *Kurumlar Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap.
- Başaran, İ. E.** (1978). *Psikoloji*, Ankara.
- Baymur, F.** (1985). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Buhari, Ebu Abdilleh Muhammed b. İsmail, el-Caiu's-Sahih, I-VIII, İstanbul 1401/1981.

Canatan, K. & Yıldırım, E. (2013). *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap.

Çağlayan, A. (2005). *Ahlak Pusulası Ahlak ve Değerler Eğitimi*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Çağrı, M. (2012). *Anahatlarıyla İslam Ahlakı*, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Çubukçu, Z. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Karakter Eğitimi Sürecinde Ör-tük Programın Etkisi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12 (2), 1513-1534.

Göle, N. (2013). *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri*, İstanbul: Metis Yayınları.

Fromm, E. (1991). *Sahip Olmak ya da Olmak*, çev. A. Arıtan, İstanbul.

Hökelekli, H. (2009). *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

320 -----(1998). *Çocukta Ahlak Gelişimi ve Eğitimi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, İSAV.

İbn Mace, Ebu Abdillan el-Kazvini, *Sünen*, I-II, Kahire 1952.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*, İstanbul: Evrim Yayınla-
rı.

Karacoşkun, M. D. (2013). Dini Kişilik, Editör, Mustafa Doğan Karacoşkun, *Din Psikolojisi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.

Kaya, M. (1998). Benliğin Gelişimi ve Kendini Gerçekleştirme, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, İstanbul: İSAV.

Kaymakcan, R. & Meydan, H. (2014). *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, İstanbul: De-
ğerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kirman, M. A. (2010). *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*, Ankara: Birleşik Yayır-
nevi.

Kocabıyık, O. O. (2014). Benlik ve Ahlaki Kimlik, Değerler Eğitimi Dergisi, cilt
12, No. 27, 261-280.

Mehmedoğlu, A. U. (2014). *Kişilik ve Din*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi
Yayınları.

Mehmedoğlu, Y. (2005). *Okul öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve
Eğitimi*, Ankara: TDVY.

- Müslim**, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. El-Haccac, el-Camiu's-Sahih, I-V, Kahire 1955.
- Nirun**, N. (1994). *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Okumuşlar**, M. (2002). *Fitrattan Dine Din Fitrat Eğitim İlişkisi*, Konya: Yedi veren.
- Özbek**, A. (1988). *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Konya: Selam Yayınevi.
- Peker**, H. (1986). Olumlu Şahsiyet özellikleri ve Din, OMÜİFD, I, Samsun, 100-105.
- Polat**, F. (2012). Toplumsal Farklılaşma ve Din, Editörler Niyazi Akyüz & İhsan Çapcıoğlu, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Salk**, L. (1998). *Çocuğun Duygusal Sorunları*, İstanbul: Remzi kitabevi.
- Sönmez**, M. (2011). İmanın Ahlaki Yaptırım Gücü, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIII, Sayı: 23 (2011/1), s. 117-141
- Tezcan**, M. (1979). Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik bir Yaklaşım, AÜEFĐ, sa:1-4, XXII.
- Topçu**, N. (1960). *Türkiye'nin Maarif Davası*, İstanbul: Milliyetçiler Derneği Neşriyatı.
- Türk Gençliği 98**, *Suskun Kitle Büyüteç Altında*.(1999). Ankara: Konrad Adenauer vakfı Yayını.
- Uysal**, E. (2010). Kur'an ve Aile Ahlakı, (Editör) Hayati Hökelekli& Enver Uysal, *Kur'an ve Toplumsal Ahlak* (Sempozyum Tebliğ ve Bildirileri), Bursa: Kur'an Araştırmaları Vakfı.
- Ünal**, M. S. (2012). Bireycilik ve Din, Editörler Niyazi Akyüz & İhsan Çapcıoğlu, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ünal**, V. (2013). Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:6 Sayı:26 (588-602).
- Ünal**, Y. (2014). Küreselleşen Dünyada değişen Aile ve Nikâh Algısı, *Küreselleşen Dünyada Aile 2009 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakere-leri*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.